ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 129 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — 15 ՅՈՒԼԻՍ 1854

ԱԱԱՔԱ

Տարեկան գինն է . . . . . 120 զրշ.
Վեցամսեայ ո . . . . . 65 ո.
Մէկ ծանուցումը տողին 40 փարայ է։
Սուրբագրութիւնները կանխիկ են։
Սուրբագրութիւնները ամեն ամսոյն 1 ին և 16 ին կը սկսին։

Դուրս երթալիք լրագիրներուն համար ծախքը առնողին վրայ է։
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն, խմբագրին պիտի ուղղուի. և ասոնց համար ծախքը իրեն կողմն վրայ է։

ԼՐԱԳԻՐ

ԱՕԳՈՒՅՑԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Արեւելքի պատերազմին վիճակը։ - Վիէննայի մէջ շարս տէրութեանց դեսպանները գումարուելու խօսք։ - Պէլկրատէն գրուած լուրեր։ Վիէննայէն գրուած լուրեր։ - Դաղղիոյ տէրութեան Պալթիկ ղրկը խրկելը։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եգիպտոսին կուսակալին մահը։ - Վառնայէն եկած լուրեր։ - Կայսերական նաւարանին մէջ զօրք ցամաքն հանելու համար պատրաստուած նիւթեր։ - Օսմանեան զօրաց Ռուսպուշայի տիրելը։ - Ռուսաց շրջանի մը խարդախութեամբ Էրէյլի առջեւ օսմանեան երեք վաճառականի նաւ տրելը։ - Սկլանիկէն գրուած լուրեր։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԼԻԱ։ Սեւ ծովու նաւախումբներուն համար նոր շինուած պատերազմական փամփուշտներ։ - Արեւելքի բանակին համար նոր սահմանուած ձիաւորաց գունդ մը։

ԱՒՍՏՐԻԱ։ Ռուսաց կայսեր կողմէն խրկուած կարշաքոփ իշխանին Վ. Ֆրանչիսկոս Յովսէփ կայսեր հետ տեսութիւնը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ։ Տէրութեան քաղաքականութիւնը։ - Խորասանի մէջ ապատամբութեան փոքր մը։ - Ռուսաց դեսպանին վերջին առաջարկութիւնը և թէհրանէն մեկնիլը։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Զարիկ
կամ
Նախահանութիւն

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Հետեւեալ յօդուածը՝ օսմանեան կայսերութեան բարեկամ և մասնաւորապէս ազգերնուս վրայ համակրութիւն ունեցող երեւելի գիտնական գաղղիացի մը ժամանակիս քաղաքական դարձուածներուն վրայ գրած ու մեզի խրկած է որ թարգմանելով լրագրոյս մէջ հրատարակենք։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

« Ռուսիոյ զօրութիւնն ու քաղաքականութիւնը Եւրոպայի հանգրստութեանը վտանգաւոր են, և խաղաղութեան ու քաղաքակրթութեան յառաջդիմութեանը արգելք են։

« Եւրոպայի նպատակը պիտի ըլլայ ասոնց զօրութիւնը տկարացնել, և ասոնց քաղաքականութեան դէմ արգելքներ դնել. և ազգակ գիտնք, որ ասոնց նպատակին հասնելու միջոցները ասոնց օրուան օրա այնչափ շտապեն և առիթն ալ այնչափ սքանչելի կերպով մը յաջող է, որ ուրիշ անգամ մըն ալ ասոնք նորէն գտնելն անհնար է։»

ԼՈՐՏ ՔԷԼԱՐԵՆՏՆ։

Ընդհանրոյ Խորհրդարանին 1854 յունիս 23 ժողովին մէջ։

Ա.

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Երբոր ամեն կողմէն օսմանեանց գաղղիացւոց անգլիացւոց ու աւստրիացւոց զօրքերը պատերազմին կեդրոնը երթալու և Դանուբի եզերքը գումարուելու կը փութան, որպէս զի ետքն ալ միաբանութեամբ մեծ հարուած մը տան Ռուսիոյ։ Երբոր Սեւ ու Պալթիկ ծովերուն մէջ Անգղիոյ ու Դաղղիոյ միացեալ նաւատորմիղները կը պատրաստուին սաստկութեամբ պատերազմելու Ռուսաց նաւահանգիստներուն և ծովային զօրութեան դէմ, անպատեհ բան մը չըլլար յետադարձ նայուածք մը ընել ուշադրութեամբ Արեւելքի այժմեան պատերազմին վրայ, որ նուազիւ տասն և իններորդ դարուս ամենէն երեւելի դէպքերէն մէկն ըլլալէն զատ՝ մարդկութիւն պատմութեանը ամենէն հետաքրքրական թերթերէն մէկը պիտի ըլլայ։

Ռովանդակենք ուրեմն եղելութիւնները, և անոնց ամեն բանաւոր ու անհրաժեշտ հետեւանքները ցուցընենք։

Տարի մը առաջ, աս ատենները, Նիկողայոս կայսրը իրաւունքն ու արդարութիւնը ոտքի տակ առնելով՝ իր արտաքոյ կարգի դեսպան Մենշիքոֆ իշխանին՝ օսմանեանց վեհանձն Սուլթան Աբդուլ-Մէճիտ կայսեր ըրած յանդուգն սպառնալիքը ի գործ դրաւ։ Ռուսաց զօրքերը Իրութն անցան, Դանուբեան իշխանութիւնները գրաւեցին, ու այն երկիրները պատերազմով առնուած երկիրներու պէս նայեցան։

Ասանկ ամբաւալի յարձակում մը երբէք չէր եղած։

Երբէք դաշնադրութեանց հաւատարմութիւնը սասանկ յանդուգն կերպով չի նախատուեցաւ։

Երբէք արդարութիւնն ու իրաւունքը որ ամեն ընկերութեանց հիմը և մարդկութեան անփոփոխելի օրէնքն են, այսչափ անվայել, արտաքոյ ու տմարդի կերպով ոտնակոխ եղած չէ։

Ռուսիոյ կայսրն աս անլուր ոճիրը ընելէն ետեւ օսմանեան կայսերութիւն ամբողջութեանը դէմ, որն որ ինքը խոստացեր էր պահպանելու, հետեւանքն ինչ եղաւ։ Հաւասիկ համառօտիւ պիտի գծագրենք ան դէպքերը, որ Ռուսիոյ կայսեր կողմէն օսմանեանց կայսեր դէմ եղած ծանր անիրաւութենէն ետեւ հետզհետէ կատարուեցան։

Բ.

ԳԱՂԼԻԱ ՈՒ ԱՆԳԼԻԱ

1841 յուլիս 13 ին դաշնադրութեամբը՝ Դաղղիա, Անգղիա, Աւստրիա, Բրուսիա և Ռուսիա բոլոր աշխարհի առջեւ խօսք տուեր էին Օսմանեան կայսերութեան անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը ապահովցընելու։

Եւ ահա յանկարծակի՞ Ռուսիոյ կայսրը կատարեալ խաղաղութեան ժամանակ, առանց ամենեւին Վեհափառ Սուլթանին կառավարութեանը կողմէն գրգռուելու, Մենշիքոֆ իշխանին բերնովը՝ անանկ առաջարկութիւններ կամ մանաւանդ պահանջմունքներ կընէ Բ. Դրան, որոնք կառավարութեան մը անկախութիւնը և տէրութեան մը ամբողջութիւնը բոլորովին վտանգի մէջ կը ձգեն։

Մենշիքոֆին ըրած առաջարկութեան վերջին իմաստը սա երկայրաբանութեան վրայ կը կայանայ։

Կամ Օսմանեան կայսերութեան հպատակ յոյները կառավարելու իրաւունքը ինձի կուտաս, ու քեզ խաղաղ կը թողում։

Կամ չես տար, ես ալ քու երկու ամենահարուստ գաւառներդ Վալաքիան ու Մոլտաւիան կառնեմ։

Այս առաջարկութեան առաջին կողը յայտնապէս Օսմանեան կայսեր կառավարութեան անկախութիւնը կը վնասէ. երկրորդը նոյնպէս յայտնապէս Վեհափառ Սուլթանին տէրութեան ամբողջութիւնը կը դպչի։

Բ. Դուռը, իր գերիշխանական իրաւունքն ու ազգային պատիւը պահպանելու համար՝ պարտաւորեցաւ մերժելու և արժանապէս մերժեց Ռուսիոյ առաջարկութիւնները. և իր այս մերժելը իմացուց Անգղիոյ, Դաղղիոյ, Բրուսիոյ և Աւստրիոյ տէրութեանց, որ Ռուսիոյ հետ մէկ տեղ 1841 ին դաշնադրութիւնը ստորագրած են։

Ձենք յիշեցներ այն լուրը, որ երկրագունտիս ամեն լուսաւորեալ երկիրներուն հասարակաց կարծիքը որպէս թէ կայծակով զարկաւ, այսինքն է Նիկողայոս կայսեր ու Սուլթանին մէջ դժուարութիւն մը ծագելուն լուրը, որուն յիշատակը տակաւին կը հնչէ ամենուն մտացը մէջ։

Այսու ամենայնիւ տէրութիւնները թղթակցութեամբ և դեսպանական խօսակցութեանց միջոցաւ կաշխատէին անգադար գործը կարգի դնել, ինչպէս որ խելացութեամբ ըսաւ գաղղիացւոց երեւելի լրագրապետներէն մէկը։ Այնպատակաւ, Եւրոպայի չորս մեծ տէրութիւնները ծանուցագիր ծանուցագրի վրայ կը գրէին. և խաղաղութիւնը չաւրուելու համար, Դաղղիա, Անգղիա, Աւստրիա ու Բրուսիա՝ անցեալ օգոստոս ամսուն մէջ միաբանութեամբ ստորագրեցին ան գերահռչակ Վիէննայի ծանուցագիրը, որուն արդիւնքը՝ հարեւանցի գեղմը միայն պիտի ըլլար։

Ռուսաց ինքնակալ կայսրը՝ չորս տէրութեանց աս գովելի ջանքերը սրկարութեան կամ զլխման ապացոյց մը համարելով, կարծեց թէ, ոչ Դաղղիա, ոչ Անգղիա, ոչ Աւստրիա և ոչ Բրուսիա չէին կրնար կամ չէին ուզեր իր անիրաւ փառասիրութեանը արգելք ըլլալ, և տէրութեան մը կենաց արդար իրաւունքները պաշտպանել, որուն մօտահաս մահը ամեն միջոցներով և ամեն բան տչք առնելով ծանուցեր էր։

Դայց երբոր դեսպանութիւնը ամենայն փութով կ'աշխատէր աշխարհի խաղաղութիւնը ամրացընելու, Դաղղիա ու Անգղիա՝ Սուլթանին կառավարութեան խնդրովը՝ փութացեր էին վեհանձնաբար ծովային մեծ զօրութիւն խրկելու, որպէս զի ազգու կերպով պաշտպանեն Օսմանեան տէրութեան անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը։

Ուշադրութեան դեսպանախօսութիւնը հաշտարարութեան մասին՝ վրայ կուտար, և խաղաղութիւնը կը հեռանար, այնչափ աւելի անգղիացւոց ու գաղղիացւոց նաւատորմիղները կըռւոյ կեդրոնին կը մօտենային։ Կը յիշենք ատոնց կոնդ առած տեղերը. Սալամինա, Պէշիքա, Պէյքօղ ու Սև ծով։

Վերջապէս, երբոր խաղաղութիւնը պահելու համար դեսպանախօսութեան ամեն միջոցներն սպառեցան, ու կայսեր յամառութեամբը պատերազմական միջոցներու ձեռք զարնել հարկ եղաւ, Դաղղիա ու Անգղիա, քաղաքակրթութեան պատմութեանը մէջ փառքով յիշուելիք միաբանութեամբ մը՝ Ռուսիոյ դէմ պատերազմ հրատարակեցին միաբան ծանուցագրով մը։

Եւ հաւատարիմ կենալով ան գաշնադրութեան որ Ռուսիոյ կայսրը նարժան կերպով աւրեց, արեւմտեան երկու մեծ տէրութիւնները փութացին իրենց քաջ զինուորներն ու անվերկիւղ նաւատորմները հասարակաց թշնամւոյն վրայ խրկելու, որ անիկա ճամբու բերեն և իրաւունք ճանչնալու ստիպեն։

Ասոնց ժամուս, Դաղղիոյ ու Անգղիոյ միացեալ նաւատորմիղները՝ սաստկութեամբ կը ճնշեն ռուսի կայսերութեան հողերը Պալթիկէն ու Սև ծովէն. և տեսանք անոնց արիագունդ բանակներուն քիչմը ատեն Իւսկիւտար ու Տաղուտ փաշա հանգչելէն ետեւ՝ եռանդով ճամբայ ելլելը, որպէս զի երթան պատերազմին Նիկողայոս կայսեր գերի զինուորներուն հետ. և սրվեցընեն անոր, որ ինչ որ ընելու ըլլայ, թայլ չի պիտի տրուի իրեն որ քաղաքակրթութիւնը եա քշէ։

Դ.

ԱՒՍՏՐԻԱ ՈՒ ԲՐՈՒՍԻԱ

Դաղղիոյ ու Անգղիոյ պէս 1841 ին դաշնադրութիւնը ստորագրողներէն ըլլալով, Աւստրիա՝ ու Բրուսիա ալ երկու ծովային մեծ տէրութեանց հետ մի և նոյն խոստմունքներով մի և նոյն պարտաւորութիւններով կապուած էին։ Ասոնց պարտքը՝ մի և նոյն գործը կը պահանջէր անոնցմէ. և — ինչո՞ւ չըսենք. — թէ որ՝ տարի մը առաջ՝ Դաղղիա ու Անգղիա մէկ կողմ՝ Աւստրիա ու Բրուսիա մէկ կողմ բաժնուելու տեղ, չորս տէրութիւնները միաբանութեամբ ու ազգութեամբ գործ տեսնէին, Արեւելեան խնդիրը արդէն պատմութիւն մը միայն եղած կ'ըլլար։

Կամ՝ թէ որ Փարիզի ու Լոնդրայի կառավարութիւնները Ռուսիոյ դէմ պատերազմ հրատարակած ժամանակին՝ Վիէննայի ու Պէռլինի կա-

ռավարութիւններն ալ նոյնը ընէին, որն որ 1841 ին երդմամբ հաստատուած ու անկէց եաքը շատ անգամ կրկնուած խոստմունքը աւրելով Ռուսիոյ կայսեր ըրած յարձակմամբը իրենց հարկ մը եղեր էր, մինչեւ անգամ անպայման խաղաղութեան կուսակիցներն ալ ծափ պիտի զարնէին գերմանական տէրութեանց առաջը տեսնելով, եւ ան ժամանակն առաջադրեալ նպատակին ապահովութեամբ կը հասնուէր։

Այս էր Աւստրիոյ ու Բրուսիոյ բռնելիք ընթացքը։ Այսր տեղ՝ ինչ ըրին։

Կուզէին դեպքերուն ընթացքը ուղղել, բայց դեպքերը անոնք իրենց ետեւէն քաշեցին տարին։ Այս բանը մոր օրինակ մըն էր եղելութեանց անրիպելի բանաւորութեանը։

Տարի մը եաքը՝ Աւստրիա ու Բրուսիա Արեւելեան խնդրոյն մէջ միեւնոյն կացութեան առջեւ կը գտնուին, ու ան դժուարութիւնները՝ որ յիշեալ երկու տէրութիւններն ան ժամանակը կը յուսային դարձնելու, աս օրուան օրս պարտաւորուած են յայտնապէս եւ ուղղակի զարնելու եւ յաղթելու։ Հարկ պիտի ըլլայ իրենց մինչեւ վերջը Դաղղիոյ ու Անգլիոյ հետ միաբանիլ։

Այսանկ կուգէ տակաւին մարդկային խղճին արամաբանութիւնը, որն որ միշտ իր ժամանակին կը շարժի, եւ քաղաքագիտաց ամենէն նուրբ նախատեսութիւնները պարապը կը հանէ։

Բայց խնդրոյն ծագմանը դառնանք, ու ան ժամանակէն մինչեւ հիմա Աւստրիոյ ու Բրուսիոյ վարմունքը տեսնենք։

Երբոր օսմանեանց Վ. կայսեր կառավարութիւնը՝ ռուսաց կայսեր անընդունելի պահանջմունքներուն չընդունելը չորս մեծ տէրութիւններուն իմացուց, կառավարութեանց գլուխը եղող քաղաքագէտները, ինչպէս որ վերը ըսինք՝ անմիջապէս գործի ձեռք զարկին, որպէս զի ծնանելուն պէս մարեն աս վէճը, որ աշխարհիս խաղաղութիւնը պիտի աւրեր, եւ օրուն մէջէն անլուծանելի դժուարութիւններ պիտի ծագէին Եւրոպայի զանազան տէրութիւններուն մէջ։

Որչափ ժամանակ որ խնդիրը դեսպանախօսութեան ճամբով վիճուեցաւ, չորս տէրութիւնները իրենց նը պատակին վրայ համաձայն ըլլալով, ընթացքներնուն մէջ ալ համաձայն քալեցին։ Աւստրիա ու Բրուսիա կանգուն մը եւ չի մնացին Դաղղիայէն ու Անգղիայէն. չորսերնին ալ միաբան եւ միօրինակ քալեցին հաշտարարու թեամբ մէջ. չորսերնին ալ խաղաղութեան սէրը մինչեւ հնարաւորութեան վերջին սահմանները հասուցին՝ անցեալ տարուան Վ. Լէհենայի ծանուցագիրը շինելով. դեսպանական գրուած մը, որ կրնայ բուռթ անկիւնի մը գագաթ համարուիլ, որուն մէջ գիծը խաղաղութեան քաղաքականութիւնը կը նշանակէ, միւսը գործողութեան քաղաքականութիւնը։ Քաղաքագիտութեան լծնցած տեղը՝ պատերազմը կը կրկսի. Վ. Լէհենայի ծանուցագիրը աս երկու գիծերուն իրար կարած կէտն է։

Բայց երբոր Բէշիա փաշային բարձը հանձարն ու աւելի բարձր հայրենասիրութիւնը՝ աս ծանուցագիրը մաղէ անցուցին ցորենը որոմէն զատելու համար. երբոր օսմանեանց Վ. կայսեր արտաքին գործոց պաշտօնեան Վ. Լէհենայի դեսպանաժողովին մատածած խաղաղութեան անհնարութիւնը ցուցուց անանկ պատասխանագրով մը, որ քաղաքագէտներուն մէջ չափաւորութիւն ու հաստատամտութեան օրինակ պիտի մնայ. վերջապէս՝ երբոր օգոստափառ Ինքնակալը աս ծանուցագիրն ընդունել չուզելով, Բէշիա փաշան խնդիրը իր բուռն հիմանցը վրայ հաստատեց, որ Եւրոպայի քաղաքագէտներուն ձեռ օգը կը դողդոջար. — ան ժամանակը յանկարծակի և իսկոյն չորս տէրութիւններուն մէջ հերձուած մը ծագեցաւ. յանկարծակի խորունկ փոս մը բացուեցաւ երկու կողման մէջ։

Աւստրիա ու Բրուսիա՝ որ Դաղղիոյ ու Անգղիոյ հետեւեր էին իրենց համաձայն քաղաքականութիւններուն մէջ, որչափ ժամանակ որ խնդիրը դեսպանախօսութեան ձեռքն էր, պարտք չի սեպեցին իրենց՝ գործողութեան մասին անոնց հետեւիլ։ Եւ երբոր Անգղիա ու Դաղղիա միաբանութեամբ պատերազմ հրատարակեցին Ռուսիոյ դէմ ու իրենց վերջին առաջարկութիւնները խրկեցին անոր, Աւստրիա ու Բրուսիա յարձակողական ու պաշտպանողական դաշնադրութեամբ մը իրարու հետ միաբանեցան ու իրենց չեզոքութիւնը դաշնակիցներնուն ծանուցին։

Այս չեզոքութեան դաշնադրութիւնը էր կրնար բառ առ բառ չեզոքութեան դաշնադրութիւն սեպուիլ. վասն զի ներելի չէ՝ ինչպէս մատնաւոր մարդու մը՝ անանկ ալ ազգի մը՝ առանց պատիւը կորսնցնելու իր խոսքը բռնելու չի բռնել. թագաւորներու մէջ եղած դաշնադրութիւն մը՝ յար և նման է մասնաւոր անձանց մէջ եղած պայմանագրութեան։

Արդ՝ Աւստրիոյ ու Բրուսիոյ ստորագրած չեզոքութիւնը՝ աս պարագայիս մէջ նոյն դեսպանախօսական դրութեան շարունակութիւնն էր, որ երկու գերմանական տէրութիւնները դեռ սպառած չէին համարեր. և աւելի այնչափ ճշմարիտ է, որ երբ Անգղիա ու Դաղղիա պատերազմի սկսելէ առաջ օսմանեան կայսերութեան հետ դաշնադրութիւն մը կնքեցին, Պ. տը Պրուք ծանուցագիր մը կուտար Բէշիա փաշային Աւստրիոյ կողմէն հաշտարարութեան գործը շարունակելով։

Եւ աս չեզոքութիւնը՝ թէ որ վարկեան մը ուրիշ կերպ հասկցուէր, միթէ Անգղիա ու Դաղղիա զանիկա կընդունէին. — ոչ. չէին կրնար, չէին ուզեր և չէին պարտաւորեր զանիկա ընդունելու։ Հետեւանքը ինչ որ ըլլար, չէին վարաներ աս չեզոքութիւնը մերժելու. և մինչեւ անգամ թէ որ հարկ ըլլար Աւստրիոյ ու Բրուսիոյ տէրութեանց Ռուսիոյ հետ միանալը տեսնել, անմիջապէս ազդարարութիւն կընէին անոնց՝ որ կողմ ըլլալնին յայտնելու։

Թէ որ ասանկ ծանր ու ստիպողական պարագաներու մէջ՝ ուր պարտաւորութիւնը տէրութեանց խղճին այնչափ բարձր կը խօսի, Դաղղիա ու Անգղիա՝ Բրուսիոյ ու Աւստրիոյ չեզոքութիւնն իրենց պայմաններովն ընդունեցին, անոր համար էր, որ ուզեցին յիշեալ երկու տէրութիւնները թողուլ, որ մինչեւ անհնարութեան հասնիլէ շարունակեն իրենց խաղաղութեան յայտերուն գործադրութիւնը, համոզուած ըլլալով (Արեւմտեան տէրութիւնները)՝ որ գերմանական տէրութիւնները օր մը պիտի ստիպուին Անգղիոյ ու Դաղղիոյ քաղաքականութեանն հետեւելու։

Դարձեալ ուրիշ կարեւոր նկատմունք մըն ալ չի կրնայ մի ընելիք։ Աւստրիոյ կայսրն ու Բրուսիայի Թագաւորը՝ Ռուսիոյ կայսեր հետ շահու և մինչեւ երախտապարտութեան յարաբերութիւններ ունեցան, որոնք ամենուն ծանօթ բաներ են. և թէ որ մասնաւոր անձինք անգամ պատշաճիր զգացմունքներն յարգելու պարտաւոր են, չի կրնար պահանջուիլ որ թագաւորներն ան զգացմունքներն ոտքի տակ առնեն. միշտ գէշ բան է ստիպել մէկը՝ որ ապերախտ ըլլայ։

Այս պատճառաւ ինչ պատահեցաւ։

Աւստրիա ու Բրուսիա շատ չի քը շնչ գեռինը կործանեցին։ Յարձակողներուն թիւը աւելցաւ, իրենք բնաւ չի շուարեցան, և միտքերնին դրին որ մինչեւ ցմահ պատերազմին։ Ռուսաց երկու հոգի բաղմութեան մը դէմ ինքզինքնին կը պաշտպանէին, բայց անհնար էր որ ասանկ պատերազմ մը երկար քշէր։ Դղեակին տերը Արպատկատ անուն՝ պատուհանէն Օ. ատիկին զարմանալի քաջութիւնը տեսնելով՝ վրան մեծ համարում ունեցաւ, ու շուտ մը վար իջաւ, եկաւ իր մարդիկը մէկ դի առաւ, ու երկու ճամբարդներն աղատեց։ «Ինչ որ իմ երկրէս կանցնի իմս է, ըսաւ, ինչպէս նաեւ ուրիշներուն երկրին վրայ գտածս. բայց դուն կարիճ մարդ մը կերևաս ինձի, ուստի աս ընդհանուր օրէնքէն ազատ կը թողում քեզ։» Այս ըսելով Օ. ատիկը առաւ. բերդը տարաւ. իր մարդոցը պատուիրեց որ անոր հետ աղէկ վարուին ու իրիկունը Օ. ատիկին հետ ըրաւ ճաշը։

Արպոկատ ան արաբացիներէն էր՝ որ գող կ'ըսուին. բայց երբեմն անթիւ չարագործութեանց հետ բարի գործեր ալ կ'ըներ։ Աղեգին ընչաքաղցութեամբ կը կողոպտէր, ու առատաձեռնութեամբ կը պարգևէր։ Կրուայ մէջ աներկիւղ, ընկերութեան մէջ բաղցրահամբոյր, սեղանի վրայ զեղխ, զեղխութեան մէջ զուարթ էր, մանաւանդ շատ համարձակ էր։ Օ. ատիկ շատ հաճոյ եղաւ անոր, իր վառվռուն խօսակցութիւնը ընթրիքն երկնցուց։ Վերջապէս Արպոկատ ըսաւ անոր։ «Դեղի կը խրատեմ, որ իմ ծառայութեանս մէջ մնաս. անկարելի է որ ասկէց աղէկ գործ գտնաս. աս արհեստը գէշ չէ, օր մը կրնաս դուն ալ ինձի պէս ըլլալ։» — «Կրնամ ձեզի հարցունել, ըսաւ Օ. ատիկ, թէ որչափ ատեն է որ աս աղնիւ արհեստը կը բանիք։» — «Տղայութենէս ի վեր, պատասխանեց աւազակապետը, հանճարեղ արաբացիի մը սպասաւորն էի, ու անտանելի վիճակի մը մէջ կը գտնուէի։ Յուսահատութիւնը կ'առնէր զիս տեսնելով, որ բոլոր երկրիս վրայ՝ որ հաւասարապէս ամէն մարդու է, բախտը ինձի անկէց մաս մը չէ հանած։ Այս ցաւս ծեր արաբացիի մը յայտնեցի։ «Տղաս, մի յուսահատիր, ըսաւ ինծի. ատենօք աւազի հատ մը կար, որ անապատներուն մէջ անծանօթ փոշի մը ըլլալուն վրայ, կուլար. քանի մը տարիէն ադամանդ (էլմաս) եղաւ, ու հիմա Հնդկաստանի Թագին աւելի գեղեցիկ զարդերէն մէկն է։» Այս խօսքը վրաս մեծ ազդեցութիւն ըրաւ. աւազի հատը ես էի, միտքս դրի որ ադամանդ ըլլամ։ Առաջ երկու ձի գողցայ, ընկերներ ժողվեցի գլուխս, ու պզտիկ կարաւաններ (քերվան) կողոպտելու սկսայ։ Այսանկով կամաց կամաց իմ ու մարդոց մէջ եղած անհաւասարութիւնը վերուցի։ Ես ալ աշխարհիս բարիքներէն իմ բաժինս առի. կրնամ ըսել որ առջի վեսիս տեղը եւեղբը ելցուցի. ան ատենը յարգ ստացայ. աւազակապետ իշխան եղայ, ու զէնքով աս բերդիս տիրեցի։ Ասորեստանի մարզպանը՝ Ջանացասիկա ձեռքէս առնելու. բայց արդէն շատ հարուստ ըլլալով՝ վախնալու բան մը չունէի. մարզպանին ոտակ կերցուցի, ու անով աս դղեակը ինձի մնալէն զատ՝ իշխանութիւնս ընդարձակեցի։ «Տղաս, մի յուսահատիր, ըսաւ ինծի. ատենօք աւազի հատ մը կար, որ անապատներուն մէջ անծանօթ փոշի մը ըլլալուն վրայ կուլար. քանի մը տարիէն ադամանդ (էլմաս) եղաւ, ու հիմա Հնդկաստանի Թագին աւելի գեղեցիկ զարդերէն մէկն է։» Այս խօսքը վրաս մեծ ազդեցութիւն ըրաւ. աւազի հատը ես էի, միտքս դրի որ ադամանդ ըլլամ։ Առաջ երկու ձի գողցայ, ընկերներ ժողվեցի գլուխս, ու պզտիկ կարաւաններ (քերվան) կողոպտելու սկսայ։ Այսանկով կամաց կամաց իմ ու մարդոց մէջ եղած անհաւասարութիւնը վերուցի։ Ես ալ աշխարհիս բարիքներէն իմ բաժինս առի. կրնամ ըսել որ առջի վեսիս տեղը եւեղբը ելցուցի. ան ատենը յարգ ստացայ. աւազակապետ իշխան եղայ, ու զէնքով աս բերդիս տիրեցի։ Ասորեստանի մարզպանը՝ Ջանացասիկա ձեռքէս առնելու. բայց արդէն շատ հարուստ ըլլալով՝ վախնալու բան մը չունէի. մարզպանին ոտակ կերցուցի, ու անով աս դղեակը ինձի մնալէն զատ՝ իշխանութիւնս ընդարձակեցի։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ս. ԱՏԻԿ

ԿԱՄ

ՆԱԽԱՍԱՀՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն [1])

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Աւազակապետ։

Օ. ատիկ՝ Ապառաժ Արաբիան Ասրեստանէն զատող սահմանագլուխը հասնելով, ամուր դղեակի (գալէ) մը քովէն անցնելու առենը՝ քանի մը զինեալ արաբացիներ ելան անկից ու մեկէն չորս կողմն առին պուռալով. «բոլոր ունեցածդ մերն է. իսկ քու անձդ մեր տիրոջն է»։ Օ. ատիկ պատասխանի տեղ սուրը քաշեց. ծառան ալ՝ որ քաջասիրտ մարդ մըն էր, նոյնը ըրաւ։ Առաջին յարձակող արաբացիները ան

[1] Տես թիւ 106-107-108-109-113-125-126-127 128։

տարեցին, հիմա ուրիշ աւելի ծանր՝ աւելի ստիպողական պարտաւորութիւն մը ուզին կատարելու Գերմանիայի հաշիւը։

Թէ որ Ռուսիոյ յափշտակութիւնները բոլոր Եւրոպայի համար վտանգ մըն են, ապա վտանգը աւելի մեծ է Աւստրիոյ ու Բրուսիոյ համար, որոնց երկիրները Ռուսիոյ ընդարձակ կայսերութեան սահմանագլուխներուն տակը կը տարածուին, ու ռուս լրտեսներ երկար ժամանակէ ի վեր ծածուկ կաշխատին հոն ժողովուրդները գրգռելու։

Աւստրիա ու Բրուսիա ականջնին բացին բոլոր Գերմանիոյ ճշմարիտ շահերուն, որուն ձայնը շատ բարձրը ելաւ, և ասոնց օրուան օրն աւելի ևս բարձրաձայն կը պօռայ Ռուսիոյ քաղաքականութիւնն ամբաստանելու ու դատապարտելու համար։

Այս երկու գերմանական տէրութիւնները՝ ապա օրուան օրն աւելի ազատ ըլլալով Նիկողայոս կայսեր դէմ, միւս կողմէն ալ բոլոր գերմանական տէրութեանց ժողովուրդներուն կարծիքին մղուելով, քաղաքակրթութեան սրբութեան գաղը չի պիտի լքանեն, և անկեղծաբար ու ազգուութեամբ պիտի օգնեն երկու ծովային մեծ տէրութեց՝ Նիկողայոս կայսրը կատարելապէս ընկճելու և Ռուսիոյ տէրութիւնը անհնարութեան մէջ դնելու, որ այսուհետեւ ասոնց մէյ մը չի գայ ու անպատուհաս Եւրոպայի խաղաղութիւնը չի վրդովէ իր անյագ փառասիրութիւնը գոհ ընելու համար։

Այս է Բրուսիոյ ու Աւստրիոյ պարտաւորութիւնը։

Իրենց պատիւն ու շահը ստիպմամբ կը հրամայեն իրենց՝ ասոնց պարտաւորութիւնը լրման կատարելու։

Մէկուն ներելի չէ տարակուսիլ որ պիտի կատարեն։

ԱՆԹՕՆԻ ՏԻՒԼԻՒԷԻ՝

(Մնայեալը յառաջիկայ թուով)

Խօսք մը կը պտրտի, թէ մեռեալ Վիէննայի մէջ չորս տէրութեանց դեսպանները նոր ժողով մ՚ալ պիտի ընեն Աւստրիոյ ու Տաճկաստանի մէջ եղած դաշնադրութիւնը քննելու, և ապրիլ 9 ին Վիէննայի մէջ եղած նախորդաշրջանի ընդունած պայմաններուն համաձայն ըլլալը ծանուցանելու նպատակաւ։

Պելկրատէն յունիս 29 թուով հեռաւորելը կը գրեն Դաղլիոյ Մոնիթէօ պաշտօնական լրագրին։

» Ռուսաց զօրքերը շարունակ Վալաքիայէն ետ կը քաշուին, և Դանուբի աջ եզերքն այս միջոցին բոլորովին պարպուած պիտի ըլլայ բացի Մաչինէն, Իսաքչայէն ու Թուլչայէն։ Զօրքերը Մոլտաւիայի ու հիւսիսային Վալաքիայի մէջ կը ժողվուին Թրանսիլվանիայի սահմանագլխին վրայ։ Այս փոփոխութեամբ ռուսերը 80 փարսախ երկիր ու 50,000 հոգի կորնցուցին թէ պատերազմի մէջ և թէ հիւանդութեամբ, ու մեծ վնաս հասուցին իրենց դրօշակին պատուոյն։

Վիէննայէն հեռաւորելը կը գրեն մայրաքաղաքիս Յառաջ լրագրին։

» Հերմանշթատէն ու Օրշովայէն յունիս 9 թուով Վիէննա եկած լուրերը կը ծանուցանեն, թէ Դանուբեան երկիրներուն մէջ գտնուող բոլոր ռուսաց զօրքերուն հրաման եկեր է որ ետ քաշուելու շարժումները դադրեցնեն ու նորէն Դանուբի եզերքը մինչեւ Օլթօ գրաւեն՝ բանակին կեդրոնը Պուքրէշ հաստատելով։ Գերագոյն սպարապետութիւնը Կօրչաքօֆ զօրապետին յանձնուեր է, և Խասքեվիչ մարաջախտը կայսեր աչքին բոլորովին ինկած ու հիւանդ՝ ճամբայ ելեր է Խոտոլիայի մէջ ունեցած երկիրները քաշուելու համար։

“Թրանսիլվանիայէն Դանուբեան երկիրները մնացեալ բոլոր նեղ ճամբաները ռուսաց զօրքերը բռներ, ամրութիւններ շիներ ու ականներ (լաղըմ) բացեր են։

“Աւստրիական Արքայ պատերազմական շրջենաւը Քալիք գնդապետն առած Վիէննա դառնալու առեր՝ որն որ Շումնու ու Վառնա գացեր էր Լոմէր փաշային ու անգլիացւոց և գաղղիացւոց սպարապետներուն հետ տեսնուելու, Նիկոպոլի (Նիքոբոլի) առջև ռուսաց պահապան զօրքերը սաստիկ կրակ ըրեր են վրան, ու քանի մը հոգի սպաններ են մէջէն։ Ռուսաց Լիբրանտի զօրապետն ալ Թրանսիլվանիայէն եկող աւստրիական սուրհանգակը բռներ ու թուղթերուն ծրարը ձեռքէն առեր է։

“Վալաքիա մնացեալ աւստրիական զօրաց բոլոր հրամանատարները սահմանագլխին վրայ պատրաստ կեցած իրենց գունդերուն գլուխն անցնելու գացեր են. և Հէս սպարապետն ալ Ռուսճուգ պիտի երթայ մեծ պատերազմական ժողով մը ընելու գաղղիացւոց անգլիացւոց ու օսմանցւոց սպարապետներուն հետ։»

— Գերմանական լրագիրներուն մէջ հեռաւորելը լուրը կը կարդանք, որ Վալաքիայի ու Մոլտաւիայի բնակիչներուն ռուսաց կողմէն վայելած երջանիկ պաշտպանութեանը վրայօք դատափարմը կընայ տալ։

“Վալաքիայի ու Մոլտաւիայի բանտերուն մէջ պահուած բոլոր բանտարկեալները ռուսաց կայսերութեան ներսի գաւառները պիտի խրկուին։ Այս դժբաղդներէն երկու խումբ արդէն Ճամբայ ելան Մոսկա ու Քիէվ երթալու համար։ Ասոնց մէջ քանի մը վալաքիացի կալուածատէրեր ալ կան, որոնք ռուսաց զօրապետներուն բռնի պահանջած տուրքերը որոշեալ ժամանակին չի վճարելնուն համար բանտարկութեան դատապարտուած են։

“Այս բանտարկեալները տաքով կը քալեն խաղաղ զօրքերու պահպանութեան տակ։ Իրենց ընտանիքները չի կրցան հետերնին երթալ. այլ միայն հրաման տրուեցաւ իրենց որ ետքէն երթան զանոնք գտնեն։»

Անգլիոյ լրագիրներուն մէջ կը կարդանք, թէ Դաղլիոյ Վ. կայսրը Պալթիկ ծով ցամաքային զօրք խրկելու համար Անգլիոյ կառավարութենէն փոխադրութեան նաւ ուզելով, Անգլիոյ կառավարութիւնը 7 պատերազմական մեծ ու պզտիկ նաւեր յատկացուց, որ գաղղիացւոց զօրքերը Պալթիկ ծով պիտի տանին ու իրենք ալ միացեալ նաւախումբներուն հետ մնան։

Խրկուելիք գաղղիական զօրաց թիւը 7000 պիտի ըլլայ, կ՚ըսեն, Պառակէ Տիլիէ զօրապետին հրամանատարութեանը տակ։ Ասոնց ուսելիքները և օրիշ բոլոր պաշարները նաւերուն մէջ պատրաստուած են։ Յուլիս 14 ին կամ 15 ին՝ զօրքերը նաւ պիտի մտնեն։

Անգլիոյ կառավարութիւնն ալ 10,000 նոր զօրք պիտի խրկէ Արեւելք, որով հոս գտնուող անգլիական զօրաց թիւը 40,000 ի պիտի հասնի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կիրակի օրը Աղեքսանդրիայէն մայրաքաղաքս եկող աւստրիական Ա-ոբրիա շոգենաւով կայսերական կառավարութիւնը Սայիտ փաշայէն պաշտօնական գիրեր առաւ, որոնք կը ծանուցանեն, թէ Եգիպտոսի կուսակալ բարձրապատիւ Աբպաս փաշան կամաւոր յանկարծամահ եղեր է ամսոյս 2 ին Բահիրէի մէջ։

Այս դէպքին վրայօք Աղեքսանդրիայէն յունիս 5 թուով հեռաւորելը կը գրեն մայրաքաղաքիս գազէթներէն Յառաջ լրագրին։

» Լուր առինք, թէ Աբպաս փաշան ամսոյս 2 ին առաւուան ժամը 3 ին յանկարծական կամաւոր մը (տամլա) մեռեր է։ Հեռաւորելը օրը յուղարկաւորութեան հանդէսը կատարուելէ իր յատուկ ճանչին արժանի պատիւներով։

» Այս լուրը ամսոյս 4 ին եկաւ Աղեքսանդրիա, և անմիջապէս վախճանելու Մեհեմմէտ Ալի փաշայի որդի Սայիտ փաշան կառավարութիւնը ձեռք առաւ, և պարագաներուն պահանջած բոլոր տնօրէնութիւնները ընելով Բ. Դրան գերագոյն հրամաններուն կ՚սպասէ։

» Այս օր օտարազգի հիւպատոսները համազգեստ (իւնիֆորմա) հագած Սայիտ փաշային գացին իրենց յարգանքը անոր մատուցանելու։

» Վաղը Սայիտ փաշան Բահիրէ պիտի երթայ հոն կառավարութեան գործերը կարգի դնելու համար։»

Հինգ տարի է որ Աբպաս փաշան Եգիպտոսի գաւառը կը կառավարէր, ու Արեւելեան խնդրոյն սկիզբէն ի վեր՝ մեծ նախանձաւորութեամբ ու անձնանուիրութեամբ կատարեց իր վերահսկութիւնը ու երկրին ունեցած պարտաւորութիւնները։

Հիմա Սայիտ փաշան Մեհեմմէտ Ալի փաշային ընտանիքին մէջ անդրանիկն է, ու հեռաւոր երկրին օրինօրէն Աբպաս փաշային տեղը Եգիպտոսի կուսակալութեան յաջորդն է։ Սայիտ փաշան՝ բարեկիրթ, ըմբռնողութեան բարեկամ, ամեն ուսումնական յառաջադիմութիւններու փափաքող, կայսերութեան ու իր տիրոջն ունեցած պարտաւորութիւններուն անձնանուէր ազնիւ երիտասարդ մըն է։ Գաղղիերէն լեզուն աղէկ գիտնալով, Եւրոպական քաղաքակրթութեան աղէկ տեղեկութիւն ունի. և ամենուն սիրելի ըլլալով, Եգիպտոսի կառավարութեանը մէջ ունեցած՝ բարեմասնութիւնները փայլեցնելով, իր վրայ եղած համակրութիւնները եւս առաւել պիտի շատնան։ Տարակոյս չի կայ, որ Բ. Դրան Ռուսիոյ դէմ ըրած պատերազմին մէջ, Սայիտ փաշան իրեն ամենամեծ փառք պիտի համարի բոլոր զօրութեամբն իր տիրոջն օգնել։ Սայիտ փաշային Եգիպտոսի կուսակալութեան հասնելուն ըրբ՝ ուրախութեամբ պիտի լսուի այս երկրի մէջ։ Արդարեանը՝ Աբպաս Աբրահիմի ժողովուրդներուն Բաբելոնի արքայից արքային վճարած տուրքերուն պիս գանձապետ անուանեց։ Այս պաշտօնը խիստ աղէկ կատարեցի՝ միշտ առնելով և ոչ երբեք վճարելով։

Բաբելոնի մեծն Տէոթէրհանը՝ Մոսպտար Թագաւորին կոչուէն պզտիկ մարդպան մը խրկեց հոս որ զին խլէ։ Այս մարդը հոս հասած ատենը՝ ես աջանուց ամեն բան իմացեր էի. ուստի չուանս քաշելու համար հեռը բերած չորս ընկերները աչքին առջեւը խլդեալ տաի. եռքը հարցուցի իրեն, թէ ինչ պաշտօնին համար ինչ վարձք պիտի առնէք, պատասխանեց թէ երեք հարիւր ոսկիի չափ։ Հասկցուցի իրեն որ իմ քովս կենայ նէ աւելի շատ կընայ վաստակիլ, ու ինձի երկրորդ ըրի դրեր. ապա օրուան օրս իմ ամենէն ընտիր ու հարուստ սպաներէս մէկն է։ Թէ որ ինձի կը հաւատաս դուն ալ անոր պէս կը յաջողիս։ Մանաւանդ որ առանկ աւազակութիւն ընելու յարմար եղանակ մը չէ եղած, ինչու որ Մոսպտար սպաննուեցաւ ու Բաբելոնի մէջ խառնակութիւնը տիրած է։»

— “Մոսպտար սպաննուեցաւ մի։ ըսաւ Օսատիկ, ուրեմն Աղդարաէ թագուհին ինչ եղաւ։» — “Զեմ գիտեր ըսաւ Արբոկատ, գիտցածս ասէ, որ Մոսպտար խենթենալով սպաննուեցաւ, Բաբելոն աւազակներու որջ դարձաւ ու տէրութիւնը տակն ու վրայ է. հոն մեծ ու գեղեցիկ հարուածներ տալու ատեն ունինք. ես արդէն շատ գործ տեսայ։» — “Բայց թագուհին, կրկնեց Օսատիկ, կ՚ապաչեմ անոր վրայօք բան մը չէք գիտեր։» — “Վրիանիայի իշխանի մը վրայօք քանի մը բան լսած եմ, պատասխանեց աւազակապետը. հաւանական է, որ թագուհին թէ որ խուսափեր ժամանակը չմեռաւնէ անոր հետ ըլլայ։ Սակայն ես աւելի կողոպուտ ձեռք ձգելու հետաքրքիր եմ քան թէ լուրերու։ Աշխատանքներուս ատենը շատ կնիկներ յափշտակեցի, բայց մէկն ալ բուրս չեմ պահեր. գեղեցիկ ըլլաննէ սուղ սուղ կը ծախեմ ու չեմ հարցներ թէ ով են։ Ասիճանը սատակ չ՚ըներ. թագուհի մը ապեղ ըլլայ նէ մարդ չառներ։ Կարելի է որ Աղդարաէ թագուհին ձեռքս անցած է ու ծախեր եմ. կարելի է որ մեռած է. բայց ինծի հոգ չէ, կարծեմ թէ քեզի ալ հոգ ընելիք բան մը չէ։» Այսպէս խօսելով անանկ քաջութեամբ կը խմէր, անանկ ամեն գաղափարները կը շփոթեր, որ Օսատիկ բան մը չի կրցաւ իմանալ։

Օսատիկ ապշած արտաւմ ու անշարժ կեցեր էր։ Արբոկատ անդադար կը խմէր, պատմութիւններ կ՚ընէր, անդադար կը կրկնէր թէ մարդոց մէջ են բարեբախտ ինքն է, ու կը յորդորէր Օսատիկը որ իրեն պէս երջանիկ ըլլայ։ Վերջապէս քիչ քիչ գինին շաղիէն վրան թմբութիւն գալով գնաց հանգիստ քնանալու։ Իսկ Օսատիկ ան գիշերը մեծ մտատանջութեան մէջ անցուց։ “Ինչ, կ՚ըսէր ինքնիրեն, թագաւորը խենթեցեր է, սպաննուեր է։ Մեղք, շատ կը կսկծաւ. տէրութիւնը տակն ու վրայ է, ու ասոնք աւազակը երջանիկ է։ Մէկ բախտ, մէկ նախատահմանութիւն. աւազակ մը երջանիկ է, ու բնութեան ամենաչքնաղ էակը թերեւս սակայն վերջ մ՚ունեցեր է. կամ գուցէ մահուանէ ալ աւելի դառն վիճակի մը մէջ է։ Ով Աղդարաէ, ինչ եղար արդեօք, ուր ես։»

Օսատիկ առաւօտուն կանուխ գըզեակին մէջ դէմը ելողներուն հարց ու փորձ ըրաւ, բայց ամենքը զբաղած էին և մէկն ալ անոր պատասխան չի տուաւ։ Ան գիշերը նոր աւարառութիւններ ըրած ըլլալնին՝ կողոպուտը մէջերնին կը բաժնէին։ Օսատիկ շփոթութեան ատենը՝ երթալու հրաման ստացաւ։ Ուստի առանց ժամանակ անցընելու դուրս ելաւ հեռացաւ ցաւագին մտատանջութիւններու մէջ ընկղմած։

Օսատիկ անհանգիստ ու մտայոյզ ճամբան կը շարունակէր. աչքին առջեւ կը բերէր խեղճ Աղդարաէն, բաբելացւոց թագաւորը, իր հաւատարիմ Պատորը, Արբոկատ երջանիկ աւազակը, այն թեթեւամիտ կինը՝ որ Եգիպտոսի սահմանները բաբելացիներուն յափշտակեցին. վերջապէս ամեն կրած դժբաղդութիւններն ու վիշտերը միտքը կը պաշարէին։

(Պիտի շարունակուի։)

ին յառաջադիմութեանը փափաքողներէն։

Անգլիական Պանչ շաբաթաթերթը անցեալ հինգշաբթի Վառնայէն գալով լուր բերաւ, թէ ան կողմերը պատրաստութիւն կը տեսնուի Սեւ ծովու քանի մը կողմը զօրք իրկելու։

Ամսոյս 9 ին Վառնայէն եկած նամակները կը ծանուցանեն, թէ եօթը գաղղիական ու եօթը անգլիական մեծ նաւեր և քանի մը անգլիական ու գաղղիական շոգեշարժ ֆրկատներ նոյն օրը Պալչիգի նաւահանգիստէն մեկնեցան Դիրիլի ծովեզերքներն աչքէ անցուցանելու համար։

Երկուք ալ զօրապետ դացին յիշեալ նաւերով, գաղղիացի Բանռոպէռ զօրապետը Նէոլէոն շոգեշարժ կրկնայարկով, և անգլիացի Պրաուն զօրապետը Ակամէմոն կրկնայարկով։

Այն նամակները կը ծանուցանեն, թէ յուլիս 8 ին գիշերը երեք գունդ գաղղիացի զօրք ճամբայ ելան ՌիւաթէնՃէ կամ Սիլիսթրէ երթալու համար։

Յամանակէ մը ի վեր՝ կայսերական նաւարանին մէջ՝ զօրք ցամաք հանելու հարկաւոր եղած նիւթեր կը պատրաստուին։ Գաղղիական Շալմանիէ պատուակաւոր մեծ նաւը երկուշաբթի առաւօտ Սեւ ծով գնաց յիշեալ նիւթերուն մէկ մասը տանելով։

Ռուսճուգէն առնուած վերջին նամակները կը ծանուցանեն, թէ օսմանեան զօրքերը Էրկիէօյի (Ռուրճովա) տիրելէն ետև, առաջ քալեր ու Ռուսպուզիայի ալ տիրեր են։

Անգլիական Ֆիդի շոգենաւը ուրբաթ օրը Տրապիզոնէն մայրաքաղաքս գալով լուր բերաւ, թէ ռուսաց շոգեշարժ ֆրկատ մը նենգութեամբ գաղղիական դրօշակ բանալով Սեվաստոբոլէն ելեր, ու Էրեկլի մօտ՝ եգիպտացորեն փայտ ու գեանածուխ բեռցած երեք վաճառականի նաւերը է։

Սէլանիկէն յունիս 30 թուով հեռագրելը կը գրեն մայրաքաղաքիս Յոնալ լրագրին։

„Գաղղիական Հէրոն թղթատար շոգենաւը անցեալ ուրբաթ Վոլոսէն հոս հասաւ ու հետեւեալ օրը Այնօրոզ գնաց։ Անէջը՝ Պառպիէ տը Թինան ծովապետին բանակի օգնականներէն մէկը կար, որ պաշտօնով մը Այնօրոզ կ'երթար։

„Ես շոգենաւով լսեցինք, որ Բօրթարիայի կիւմերուն շրջականները Բիլաֆ—Թէբէի մէջ Պապի փաշային զօրքերէն պաշարուած 4—500 ասլատամքները՝ Վոլոսի նաւահանգիստը տպասող գաղղիական ֆրկատներին մէջը մտնելու վրայ են եղեր։ Ես ժամուս Յունաստան դարձած կ'ըլլամ։ Կայսերական ընդհանուր գործակալ Փոստա էֆէնտին՝ լեակատար ներուժին շնորհեց անունս։ Բօրթարիայի բնակիչներէն բռնութեամբ առած քանի հազար ղուռուշներին ալ իրենց թողուց, բայց զէնքերին առաւ։ Փոստա էֆէնտին Սէլանիկ կ'ապասի։"

Կայսերական հրամանաւ՝

Սիլաղի կուսակալ Իսմայիլ փաշան Էրզրումի կուսակալ անուանեցաւ։

Էրզրումի կուսակալ Ֆէյզուլլահ փաշան Սիլաղի կուսակալ անուանեցաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԴԻԱ։ Վ. Նաբոլէոն կայսրը նոր հրովարտակով մը հրամայեց, որ առժամանակեայ կերպով գունդ մը բնիկ թեթեւազէն ձիաւոր պատրաստուի Ալեւելքի բանակին ծառայութեանը համար։

— Թուլոնի Սանիէնէլ լրագրին մէջ յուլիս 3 թուով հետեւեալը կը կարդանք։

„Երեկ էջ առջի օրը Սէն-Ժուլիի բերդին մէջ Սև ծովու նաւախուցերուն համար նոր շինուած պատերազմական փամփուշտներուն (ֆիշէք) փորձը եղաւ խուռն բազմութեան առջև։

"Այս փամփուշտները 95 սանթիմէթրոս երկայնութիւն ունին ու 12 հօխանոց ռումբով զինեալ են։

"Բնաւ երբէք՝ թէ Թուլոնի մէջ և թէ ուրիշ տեղ շինուած փամփուշտները 3,000—3,500 մէթրօյէն առելի չէին երթար. բայց ասոնք նոր շինուածները 4,000—4,300 մէթրօ կերթան, որ մէկ ժամու ճամբայ ըսել է։ Այս զարմանալի կատարելութիւնը՝ Սէվաստոբոլի ու Բրօնչթատի նաւահանգիստներուն մէջ գոցուած ռուսաց նաւատորմիղներուն շատ անհաճոյ պիտի գայ։"

ԱՒՍՏՐԻԱ։ Վիէննա, 7 յուլիս։

Կայսեր Կօրչաքոֆ իշխանին հետ ըրած տեսութիւնը կէս ժամ տեւեց։ Այս տեսութեան վախճանը դեռ չիմացուեցաւ. միայն երէկ սուրհանդակ մը խրկուեցաւ Բեդրսպուրգ։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ։ Էրզրումէն յունիս 26 թուով Պարսկաստանի վրայօք հետեւեալ լուրերը կուգան։

Պարսից կառավարութիւնը իր քաղաքական դիրքովը հիմա ամէն ժամակէն քիչ կրնայ յոյս ունենալ չեզոքութիւնը պահելու, և դժբաղդաբար եկած գիրերը կը վախցընեն, որ եթէ չեզքութիւնը թողելու ըլլայ նէ՝ Ռուսիոյ կողմը կանցնի, որն որ գաղտնի հնարքներու ընդարձակ ուռկանի մը մէջ փաթթած է յիշեալ երկիրը։ Ամէն կ'ըսեն, թէ Պարսից տէրութիւնը Ռուսիոյ օգնելու համար պայմաններ առաջարկեր է անոր։ Ռուսաց գործակալ մը խրկուեցաւ թէ հրան աս պայմանները քննելու ու որոշելու համար. անկէց Աղեքսանդրօպոլ (Կիւմրի) եկաւ, որուն կառավարիչ Պիսիքոֆ իշխանը թուռնաւորուած գտաւ. եաքը թիֆլիզ գնաց։ Միւս կողմանէ Պուխարայէն ու Հերաթէն երկու գաղտնի գործակալներ եկան միջին Ասիոյ մէջ հզօր դաշնակցութիւն մը կազմելու մտօք մահմէտականութեան օգտին համար։

Խորասանի մէջ քանի մը անկարգութիւններ պատահեցան, և քանի մը թիւրքմէն ցեղերը սաստիկ կատաղութեամբ կռուեցան։ Պարսից շահը քանի մը գունդ զօրք խրկեց հոն, որոնք շուտով բարեկարգութիւնն ու խաղաղութիւնը հաստատեցին։

— Դարձեալ Էրզրումէն առնուած վերջին գիրերը կը ծանուցանեն, թէ թէհրանի ռուսաց նորընտիր դեսպան Պ. Անիքոֆ հոն հասեր, Պարսից շահին հետ տեսնուեր ու պահանջեր է որ անպատճառ յայտնէ որ կողմն ըլլալը։ Պարսից կառավարութիւնը պատասխաներ է, թէ չեզոք մնալ կուզէ։ Ը. Դրան ու Ռուսիոյ կառավարութեան վէճին մէջ։ Այսոր վրայ Ռուսիոյ դեսպանը թէհրանէն մեկներ է։ Այս վերջին գիրերը յոյս կուտան, թէ ռուսաց գաղտնի հնարքները պարապը պիտի ելլեն։

* Մէկ սանթիմէթրը մէկ մէթրոյին հարիւրերորդն է։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լիմիրկէնի հայոց եկեղեցւոյն փողոցին մէջ մեծապատիւ Միսաք Ամիրայեանի իր աղնուաշուք գերդաստանին յիշատակին համար շինել տուած գեղեցիկ աղբիւրը անցեալ շաբթու լրմնցած ըլլալով, Նորին Մեծապատուութիւնը այս առթիւ աղքատաց հացկերոյթ մը ըրաւ։

— Օսմանեան Միութիւն—Պոկրի շոգենաւը շաբաթ օրը Դարդանելէն (Չանագ գալէ) մայրաքաղաքս հասաւ երկու ծովասպատակի (գուբսան) նաւ բերելով, որոնք Ռերմակ ծովու մէջ բռնուեր են։

— Այս օրերս չորս անգլիացի հարիւրապետներ Կ. Պոլսէն Վառնա գացին՝ բարձրապատիւ Բամպրիճի դուքսին հրամանին տակ դրուած Պաշտպանները կարգադրելու պաշտօնով։

— Գաղղիացւոց օտարազգի լեգէոնին հրամանատար Բարոպիւշիա զօրապետը՝ Լշլինժէնի դուքսին մեռնելէն քիչ մը ետքը քոլէռայէն բռնուեր մեռեր է Կէլիպոլուի մէջ։

— Տավուտ փաշայի զօրանոցին մէջ ալ քոլէռան երևան ելաւ և քանի մը հոգի մեռան գաղղիացւոց զօրքերէն, որոնց մէջ նաև Հի-սոր ըսուած զօրաց հրամանատար մը։ Այսոր վրայ պատերազմի պաշտօնեայ Վսեմափայլ Բիզա փաշան անմիջապէս աս հիւանդութեան առաջքն առնելու հարկաւոր բաները խրկեց գաղղիացւոց զինուորներուն, որոնց մէջ նաև 80 նոր և մաքուր վրան։ Այս ազդու ու լաւ միջոցներով կը յուսացուի, որ քոլէռան շուտով անհետ կըլլայ մայրաքաղաքիս մօտէն։

— Վառնայէն եկած նաւերը 5 օր քառանթինա պիտի պահեն։

— Դարդանելէն (Չանագ քալէ) յուլիս 21 թուով հետեւեալը կը գրեն։

"Ութը օրէ ի վեր՝ քաղաքս քառանթինա դրուեցաւ՝ Նաղառնայի զինուորական հիւանդանոցին մէջ քանի մը հոգի քոլէռայէն բռնուելուն համար. աս հիւանդութիւնը գաղղիական Էսքատրիթ-շոգենաւը բերաւ Կէլիպոլու, ուր տեղւոյն ժողովուրդէն շատ մարդ կ'ըմբռնին։ Հոս մինչև ամսոյս 5 ը ու 6 ը քոլէռա չէր պատահած. բայց անկէց ի վեր շատ մարդիկ բռնուեցան, ոմանք թեթեւապէս, ոմանք ալ մեռան։ Շատ ընտանիք Կէլիպոլուէն կ'ելլեն ու քանի մը օրուան համար հոս կուգան բնակելու՝ քառանթինա պահելով։"

— Օմիւռնիայէն յուլիս 8 թուով հետեւեալ լուրերը կը գրեն։

"Երեք օր առաջ քաղաքիս մէջ երեք հոգի քոլէռայէն բռնուելով, մէջերնուն մէկը մեռաւ, որով քաղաքը մեծ յուզման մէջ ինկաւ։

"Երկուշաբթի օրը քանի մը հարիւր տաճիկ Վսեմափայլ կուսակալին պալատը եկան և հանդարտ կերպով խնդրեցին Իսմայիլ փաշային դէմը ելլել։ Մէջերնուն մէկը ամենուն կողմէն նորին Վսեմութեան դէմն ելլելով, խնդրեց առաջին՝ որ քաղաքական ժողովոյն (մէճլիս) անդամները անմիջապէս փոխուին, որն որ շուտով կատարուեցաւ։ Երկրորդ՝ առաջարկեց ալիւրին գինը իջցնել, որուն հօխան 110 փարայ է, որ լսուած բան չէ. որովհետև էն սուղ ժամանակն անգամ 70 փարայէն վեր չէր ելած։ Վսեմափայլ կուսակալը աս խնդիրն ալ կատարելու խօսք տալով, բաղմութիւնը ցրուեցաւ՝ 8 օր ետքը նորէն գալու խօսք տալով թէ որ իրենց աս խնդիրները չի կատարուին։

— Երկուշաբթի օրը յաւալի դէպք մը պատահեցաւ Պէօյիւք տերէ։ Մեծ նաւակ մը նաւամատոյցէն ելլելու ատենը տակն ի վերայ դառնալով, մէջը գտնուող 10 հոգիէն 5 ը կեանքերնին կորսնցուցին։

— Ընդհանուր Մ. Փամանտոնուն հարուստ հրեայ սեղանաւորը Զամբճայի կողմերը ունեցած ամարանոցը նստած ժամանակը՝ երեք զինեալ Թէֆալոնիացի հետը տեսնուելու պատճառանօք ներս կը մտնեն ու սպառնալիք ընելով Մ. Փամանտոյին հարիւր հազար ղուռուշ կը պահանջեն, ըսելով թէ իրենք 20 հոգի են ու հայրենիքնին պիտի երթան, բայց ճամբու համար ստակ չունին։ Մ. Փամանտո առանց խռովելու խօսք կուտայ, որ հետեւեալ իրիկունը գան ու ստակը առնեն, պատճառելով թէ այնչափ դրամ պատրաստ չունի տանը մէջ։ Դողերն աս գաղտնիքը դուրս չի հանելու սաստիկ պատուէրներ ընելով՝ կը ձգեն կերթան։ բայց հետեւեալ իրիկունը որոշեալ ժամանակին Մ. Փամանտոյին տունը երթալով դրամի տեղ Իսկիւտարի տեսչութեան զինուորները կը գտնեն, և բռնուելով ուղղակի տեսչութեան բանտը կը տարուին։ Այսոնց ընկերներէն մէկ քանին ալ Պալթիոյ մէջ բռնուեցան, մնացածներն ալ կը փնտռուին։

— Ընդեալ շաբաթ իրիկուն՝ Գումգաբուի Սօլա թաշի ըսուած թաղը հայազգի սափրիչ մը ածելով իր կինը մորթեց։ Դրացիները խելքն կնոջ աղաղակը լսելով վրայ հասան, բայց արդէն եղեռնագործութիւնը կատարուեր էր։ Պատնողը անմիջապէս տեսչութեան դուռը խրկուեցաւ։

— Երէկ իրիկուն Պէշիքթաշ տաճիկ խորհրդանշանի մը մուրճով հայազգի գործաւորի մը (ամէլէ) գլխուն զարկաւ սպաննեց։

Մարդասպանը անմիջապէս բռնուելով տեսչութեան դուռը խրկուեցաւ։

ԳԵՐԶԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Էրզրումէն առնուած վերջին լուրերը նշանակութեան արժանի բան մը չեն ծանուցաներ զանազան կողմ եղած պատերազմական գործողութիւններուն վրայօք։

Պալթիկի մէջ Նաբիլը ծովապետը իր նաւատորմիղին մեծ մասին հետ Բրանչթատէն 37 մղոն հեռուն կրկենայ. Թօրրի ծովապետը Սրվիպուրկի նաւահանգիստը պաշարած է, նոյնպէս Ալանտ կղզիներն ալ սաստկապէս պաշարուած են, և ընդհանրապէս կ'ըսեն թէ՝ Պառակէ Տ'Իլիէ զօրապետին հրամանատարութեամբը Պալթիկ ծով խրկուած գաղղիացւոց զօրքերը յիշեալ կողմերը պիտի ելլեն։

— Գերմանական լրագիրներուն խօսքին նայելով, Աստրիոյ կառավարութիւնը Ռուսիոյ տէրութեան յանձն առած վերջին զիջումները անբաւական համարելով, վերջին աղդարարութիւն մը խրկեր է անոր՝ մինչև մէկ ամիս Դանուբեան երկիրները պարպելու, և առանց Ռուսիոյ տալիք պատասխանին սպասելու՝ իր զօրքերուն հրաման ըներ է, որ Վալաքիա մտնան։

— Փարիզէն առնուած վերջին լուրերն ալ կը ծանուցանեն, թէ Վ. Նաբոլէոն կայսրը Պուլոնը ու անկէց Բալէ երթալով Պալթիկ ծով խրկուելիք զօրաց ճամբայ ելլելուն ներկայ գտնուեր է։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Լիպրիկ դրան մօտ Սալա թօմբրուգ ըսուած թաղը փոռ մը կայ ծախու 400 կանգուն գետնի վրայ շինուած։

Ուներ վեց սենեակ, ջրհոր մը, պարտէզ մը և կանոնաւոր փոռ մը վերաբերեալ ուրիշ ամէն բան։

Ուզողը ըլլան թարգմանիչներուն մէջ Զբարգճի Լուսոպիա աղային հէր խօսք։

— Թատրական Հրեային Ընդհանուր Հինգշաբթի հիւանդանոցը աս շաբաթուան հրապարակուեցաւ։

— Պիտիր կիւնէրը անուն հայերէն գրքաճկերէն զարգացեալ վերապատուելի մը առաջին տարեգիրքը հրապարակուեցաւ աս օրերս մայրաքաղաքիս մէջ և հեղինակին պիտի շարունակուի։ Ամէն հայ գրավաճառներուն տալ կը գտնուի։

ԽՄԲԱԳԻՐ=ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻԹԻՃԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ց. ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ